

ELS CENTRES EDUCATIUS AMB ELEVADA COMPLEXITAT DAVANT LA CRISI DERIVADA DE LA PANDÈMIA DE LA COVID-19

RESUM EXECUTIU

- Molts alumnes socialment desfavorits no han pogut seguir l'activitat lectiva de manera adequada durant el curs 2019/2020, malgrat les actuacions dutes a terme per administracions, centres i professorat
- El Síndic posa en valor la capacitat d'adaptació de la comunitat educativa durant el confinament
- El Síndic insta el Departament d'Educació a planificar el nou curs 2020/2021 amb presencialitat per a tothom i demana que s'eviti la semipresencialitat (modalitat híbrida)
- Cal un pla específic per a centres amb elevada complexitat
- Considera que un retorn precipitat general en l'actual situació de pandèmia i sense condicions pot ser contraproductiu i aquest s'hauria de centrar a garantir l'atenció de situacions de més vulnerabilitat i d'impossibilitat de conciliació, i també situacions específiques com ara la preparació de la selectivitat o altres proves
- La crisi econòmica provocarà un increment de la complexitat de l'atenció socioeducativa als centres i caldran noves mesures de suport i més dotacions de personal, especialment per als centres amb elevada complexitat
- Insta el Departament a simplificar el currículum de cara al curs 2020/2021 per al conjunt de l'alumnat i desenvolupar mesures organitzatives flexibles, adaptades a les necessitats educatives de cada infant

El Síndic ha presentat un informe sobre l'atenció educativa a l'alumnat socialment desafavorit, especialment als centres amb elevada complexitat, en què s'analitza l'efecte que pot tenir la situació actual de confinament i les condicions específiques en què s'iniciï el curs 2020/2021 en el desenvolupament educatiu d'aquest alumnat.

Les actuacions desenvolupades per aquesta institució posen de manifest que:

- **Molts alumnes socialment desfavorits no han pogut seguir l'activitat lectiva programada de manera adequada durant el curs 2019/2020**, malgrat les actuacions dutes a terme per administracions, centres i professorat, no només per problemes de connectivitat, sinó també per dèficits d'acompanyament familiar i per problemes de desafecció escolar accentuats en l'actual situació de confinament.

- La interrupció de l'activitat lectiva presencial d'ençà del tancament dels centres suposa una dificultat a l'hora de consolidar els aprenentatges i d'atendre les necessitats educatives de l'alumnat, i també accentuen alguns riscos relacionats amb la continuïtat de les trajectòries educatives de l'alumnat amb més dificultats d'escolarització. **L'activitat lectiva a distància no garanteix el bon desenvolupament del currículum per al conjunt de l'alumnat.**
- La durada limitada d'aquesta situació excepcional, per ara un trimestre, fa pensar en la possibilitat que aquest efecte es pugui revertir durant el curs 2020/2021. Si s'allarga i no s'adopten les mesures necessàries, però, l'impacte educatiu de la no-presencialitat als centres pot tenir un caràcter més estructural. **La no-presencialitat o la semipresencialitat no es poden mantenir de cara al curs 2020/2021 en la mesura que sigui possible.**

1. El retorn a l'escola durant aquest curs 2019/2020 no es pot fer a qualsevol preu

A criteri d'aquesta institució, el retorn a l'escola del conjunt de l'alumnat durant aquest curs 2019/2020, al marge que ha d'estar supeditat a les recomanacions de les autoritats sanitàries, no té impacte en termes estrictament acadèmics. L'*efecte confinament* en els aprenentatges i en les trajectòries educatives de l'alumnat, especialment de l'alumnat socialment desfavorit, no es pot compensar en les poques setmanes que falten per finalitzar el curs, sinó que s'haurà de fer de cara al curs 2020/2021.

Les mesures de prevenció del contagi fan preveure que un possible retorn serà amb mesures molt estrictes de distanciament social que farien molt difícil desenvolupar un treball escolar amb garanties suficients.

El retorn a l'escola aquest curs 2020/2021 ha d'estar molt orientat a respondre a necessitats específiques, siguin de conciliació de la vida laboral i familiar de les famílies, siguin d'atenció de situacions de vulnerabilitat social i de dèficits d'acompanyament familiar, que facin necessària la posada a disposició d'un espai socioeducatiu destinat a l'atenció dels infants, i també situacions específiques com ara la preparació de la selectivitat o altres proves.

En vista d'aquesta situació, el Síndic demana al Departament d'Educació:

- **Que es continuï amb el seguiment de l'activitat lectiva a distància fins a final de curs 2019/2020.**
- **Que s'obrin els centres escolars, si les autoritats sanitàries ho permeten, per organitzar serveis d'atenció socioeducativa de l'alumnat, amb una funció lúdica i de reforç escolar i acompanyament en el seguiment de l'activitat lectiva a distància, si escau a través de personal monitor de menjador propi dels centres escolars o de professorat o personal de suport que no estigui exercint docència directa, adreçades a l'alumnat amb necessitats de conciliació o d'acompanyament.**
- **Que es faci un pla específic en el cas dels centres amb elevada complexitat, on bona part de l'alumnat és socialment desfavorit i requereix aquest suport. Aquest retorn pot ser inviable si les autoritats sanitàries exigeixen l'aplicació de mesures de distanciament social, per**

la qual cosa caldria buscar espais alternatius, com ara escoles properes amb menys concentració d'alumnat socialment desfavorit o equipaments municipals.

Per dimensionar l'abast d'aquesta mesura, cal tenir present que hi ha 91.224 alumnes d'educació infantil de segon cicle, primària i secundària obligatòria en situació de privació material severa, 141.337, amb beca de menjador escolar o 182.862, escolaritzats en centres amb elevada complexitat.

2. Quatre reptes pendents de cara a l'inici del curs 2020/2021 per al Departament d'Educació

El Síndic demana al Departament d'Educació que planifiqui el nou curs 2020/2021 amb voluntat d'atendre quatre reptes pendents (presencialitat, efecte confinament, impacte de la crisi econòmica, pla específic per a centres amb elevada complexitat).

Repte 1. Garantir la modalitat presencial per a tothom

El Departament d'Educació ha anunciat que els centres funcionaran amb grups de 13 alumnes de primària i 15 a secundària, i si no hi ha espais suficients, s'haurà de fer en modalitat híbrida.

Davant de les limitacions del treball no presencial, cal **fer tot el possible per iniciar el curs en modalitat presencial per a tot l'alumnat**, amb les dotacions necessàries i amb la reorganització dels temps i els espais escolars.

El Síndic demana al Departament d'Educació que garanteixi les mateixes condicions d'escolarització al conjunt de l'alumnat. No pot ser que hi hagi alumnat que segueixi diferents modalitats d'escolarització (presencial o híbrida) en funció d'aspectes com ara la disponibilitat d'espais. El tipus de modalitat d'escolarització no pot estar supeditada ni a l'autonomia dels centres ni tampoc a les seves característiques materials, perquè aquest fet suposaria un risc de desigualtat entre centres en el procés d'aprenentatge de l'alumnat.

El Síndic demana que les necessitats organitzatives i infraestructurals dels centres per complir les recomanacions de les autoritats sanitàries a l'hora de prevenir el contagi, com ara la manca d'espais o de professionals, no siguin un obstacle a l'hora d'impedir l'inici del curs en modalitat presencial, sempre que es puguin trobar solucions alternatives. Les necessitats organitzatives no han de passar per davant de l'interès superior de l'infant, que no és altre que continuar l'activitat lectiva en les condicions de presencialitat, d'acord amb el seu dret a l'educació dels infants en igualtat d'oportunitats.

Adequació de les plantilles, especialment dels centres amb elevada complexitat: més dotacions i més interdisciplinàries. Cal incrementar les dotacions de personal docent dels centres amb elevada complexitat, d'acord amb les necessitats educatives del seu alumnat, suficient per atendre les necessitats educatives específiques existents.

Així mateix, cal garantir la dotació de plantilles més multidisciplinàries als centres amb una elevada complexitat educativa, amb assignacions de

professionals de l'àmbit social (tècnics d'integració social, educadors socials, treballadors socials, etc.) i de l'àmbit de la salut (psicòlegs, logopedes, etc.) i de figures professionals com les dels promotors escolars o el personal tècnic d'integració social en el conjunt de centres amb elevada complexitat.

Ús d'equipaments alternatius per garantir la presencialitat per a tothom de cara al curs 2020/2021. La possible necessitat d'adoptar mesures de prevenció del contagi que portin al distanciament social obligarà a reduir ràtios i a incrementar els espais per atendre el conjunt de l'alumnat. Davant aquest escenari, el Síndic demana que el curs 2020/21 s'iniciï amb l'aprofitament de la xarxa d'equipaments o altres serveis adreçats a la infància per garantir l'escolaritat del conjunt de l'alumnat i evitar, així, l'activitat lectiva semipresencial.

Modificació de l'horari escolar per garantir l'assistència diària als centres. El Síndic recorda que l'activitat lectiva per torns en dies alterns no és una situació òptima. Per ampliar la capacitat d'atenció en grups més reduïts, el Síndic recorda la possibilitat de modificar l'horari escolar, si convé amb l'ampliació del temps d'esbarjo o amb l'establiment d'horaris diferenciats per a l'alumnat, per garantir que els infants assisteixen diàriament a l'escola.

Distribució a tot l'alumnat amb privació digital de dispositius electrònics i connectivitat. Malgrat la prioritització de la presencialitat, hi ha la possibilitat que el curs 2020/2021 s'iniciï amb situació de (semi)confinament de l'alumnat o també que durant el curs calgui tornar a situacions de confinament. És possible, també, que, per prevenció del contagi, calgui adoptar mesures de semipresencialitat.

El Síndic ha constatat l'esforç desenvolupat pel Departament d'Educació i les administracions locals a l'hora de distribuir dispositius electrònics per a l'alumnat que no tenia ordinador o connectivitat per efecte de la bretxa digital, però també ha constatat que no tot l'alumnat que es trobava en aquesta situació ha rebut al llarg del curs 2019/2020 un dispositiu electrònic per desenvolupar l'activitat lectiva.

El Departament d'Educació té la previsió de distribuir dispositius electrònics i/o connectivitat a 33.534 alumnes. Pel que fa a la connectivitat, s'ha lliurat a prop del 63,0% de l'alumnat previst, mentre que, pel que fa als dispositius electrònics, aquesta setmana es preveu arribar al 66,0%. A causa de la logística prevista, que comporta un circuit complex d'adquisició i preparació dels dispositius per poder ser utilitzats pels alumnes, i també de magatzem i distribució per fer-los arribar al seu domicili, **a mitjan maig, prop d'una tercera part de l'alumnat a qui s'ha previst distribuir un dispositiu electrònic encara no l'ha rebut.** Cal garantir que a l'inici de curs 2020/2021 tot l'alumnat disposa de dispositius electrònics i/o connectivitat.

Taula 1. Distribució de connectivitat i/o dispositius electrònics

	Total	% sobre alumnat amb previsió de cobertura
Alumnat sense mòbil	10.924	-
Alumnat sense dispositius digitals	72.574	-
Alumnat amb previsió de cobertura (dispositius i/o connectivitat)	33.534	100,0
Dispositius electrònics lliurats a domicili	12.257	36,6
Alumnat amb dispositius electrònics en preparació	11.538	34,4
Alumnat a punt de rebre dispositiu	9.215	27,5
Alumnat sense connectivitat a Internet	52.447	-
Alumnat amb previsió de cobertura (connectivitat)	22.015	100,0
Connectivitats lliurades	13.802	62,7

Font: Departament d'Educació.

Protocol de salut per als centres escolars de prevenció de la COVID-19. Cal garantir el dret a la salut dels infants i de les seves famílies, per sobre d'altres necessitats d'índole social i econòmica, com ara la necessària conciliació de la vida laboral i familiar, d'acord amb l'interès superior de l'infant i el dret a gaudir del més alt nivell de salut possible (CNU). El dret a la salut ha de ser compatible, alhora, amb el dret a l'educació, que s'ha de desenvolupar en condicions d'igualtat d'oportunitats. El Departament d'Educació, conjuntament amb el Departament de Salut, ha d'elaborar un protocol de salut que orienti els centres escolars amb instruccions clares per als equips directius, professorat, alumnat i famílies.

Repte 2. Prevenir i compensar l'efecte *confinament* en els aprenentatges i en les trajectòries educatives de l'alumnat

La manca de finalització dels programes curriculars previstos per al curs 2019/2020, per efecte de les limitacions del treball a distància amb infants; el risc d'incrementar les repeticions, per efecte de la impossibilitat de finalitzar adequadament els programes curriculars previstos; el risc en la gestió del canvi de centre en la transició de l'educació primària a l'educació secundària obligatòria, per efecte de la diversitat de dinàmiques de treball viscudes en els centres d'origen durant el tercer trimestre del curs 2019/2020, o el risc d'abandonament educatiu prematur als ensenyaments secundaris postobligatoris, especialment en el cas de l'alumnat amb més dificultats d'escolarització i amb menys predisposició a la vinculació amb la institució escolar, per efecte del tancament dels centres i d'una possible desconexió amb l'àmbit escolar, són algunes de les dificultats que caldrà abordar.

Simplificació del currículum i desplegament de mesures organitzatives flexibles per reforçar els aprenentatges en competències bàsiques. La necessitat de treballar continguts de dos nivells educatius diferents planteja la necessitat, alhora, d'adaptar –i, si escau, simplificar– el currículum previst i de centrar els esforços a garantir els aprenentatges de les competències bàsiques. Aquesta simplificació també serà necessària en cas que el curs 2020/2021 no es pugui desenvolupar de manera normal.

En aquest sentit, el Departament d'Educació hauria de definir els continguts competencials a desenvolupar per a cada nivell educatiu durant el curs 2020/2021, incorporant-hi les competències bàsiques inicialment previstes per a la segona part del curs 2019/2020 (nivell educatiu anterior), a través de l'adaptació i, si escau, simplificació dels programes curriculars ordinaris, tot posant l'èmfasi a garantir l'aprenentatge adequat de les competències bàsiques.

Per reforçar els aprenentatges de les competències bàsiques, el Síndic també demana que es desenvolupin mesures organitzatives flexibles, adaptades a les necessitats de cada alumnat, a través de desdoblaments i agrupacions flexibles o també a través de la modificació transitòria de les dedicacions horàries inicialment previstes per a cada àmbit competencial.

Acompanyament a la transició de l'educació primària a l'educació secundària obligatòria i programes d'orientació en la transició dels ensenyaments obligatoris als postobligatoris. Cal acompanyar especialment l'alumnat que fa el pas de primària a secundària i que, per tant, canvia de centre, i garantir que el professorat del centre de primària fa un traspàs adequat de la situació de cada alumne al professorat de secundària.

Pel que fa a l'alumnat que finalitza els ensenyaments obligatoris, s'han de reforçar durant els propers mesos i per a tots els instituts, especialment als instituts amb elevada complexitat, els programes d'orientació de l'alumnat, per prevenir l'abandonament educatiu prematur. També cal prevenir l'abandonament de l'alumnat que ja cursava ensenyaments postobligatoris, especialment el batxillerat i els cicles formatius de grau mitjà, i que, per efecte del tancament dels centres, han experimentat un procés de desconexió dels estudis.

Adaptació de l'avaluació per posar límits a la repetició. Els organismes internacionals desaconsellen la repetició com a pràctica per promoure el progrés educatiu de l'alumnat. Des d'aquesta perspectiva, i també de les elevades xifres de repetició a secundària existents a Catalunya, en comparació amb altres països europeus, el Síndic demana al Departament d'Educació que no es permeti la repetició a primària i que es faci de manera excepcional a secundària.

Programes de reforç escolar i d'acompanyament familiar a través dels plans educatius d'entorn i dels serveis d'intervenció socioeducativa: la prevenció de l'absentisme i la desconexió. La no-presencialitat o la semipresencialitat provoquen que l'acompanyament familiar esdevingui fonamental per al bon seguiment de l'activitat lectiva a distància. Els centres amb elevada complexitat, però, no sempre han trobat instruments, estratègies o aliances per treballar amb les famílies.

Els promotors escolars o el personal tècnic d'integració social són una bona eina de prevenció de l'absentisme escolar, de connexió dels alumnes amb més desafecció escolar en l'activitat lectiva i de treball amb les famílies. No tots els centres amb elevada complexitat, però, disposen d'aquest recurs.

El Departament d'Educació, en col·laboració amb els ajuntaments, ha d'articular un treball compartit entre els centres amb elevada complexitat i els

serveis d'intervenció socioeducativa, per promoure la vinculació de l'alumnat amb dificultats d'escolarització, especialment si perdura una situació de confinament o de treball escolar semipresencial.

Repte 3. Prevenir l'impacte educatiu de la crisi econòmica derivada de la pandèmia de la COVID-19

En el context actual, el Síndic també destaca la desigualtat educativa derivada dels efectes de la crisi econòmica sobre les condicions materials de vida de l'alumnat socialment desfavorit. Aquesta crisi econòmica suposarà un increment de la precarietat social en què es troben (i es trobaran en un futur proper) moltes famílies a causa de l'increment de la taxa d'atur i la consegüent reducció d'ingressos. Aquesta realitat incrementarà la complexitat de l'atenció socioeducativa que caldrà proporcionar des dels centres en un context de creixement de la vulnerabilitat social, especialment en centres amb una composició social desfavorida. Menys famílies podran fer-se càrrec de despeses associades a l'escolarització. Sense mesures d'ajut a alumnat i a centres que vagin més enllà del menjador escolar, no es podrà donar resposta a aquesta necessitat.

L'experiència demostra que el rendiment acadèmic de l'alumnat que presenta una situació de vulnerabilitat social decreix, especialment si no es garanteix des de l'escola una atenció socioeducativa adequada per preservar el seu benestar. El paper de l'escola en la socialització dels infants i en la compensació de desigualtats en aquest context és determinant.

Convocatòries d'ajuts a l'escolaritat. El Síndic demana al Departament d'Educació que desplegui les convocatòries d'ajuts de llibres de text i material escolar i activitats complementàries, colònies i sortides que ja estan previstes en la Llei d'educació de Catalunya, actualment sense convocar.

Continuïtat de les beques de menjador escolar en context de confinament. Actualment, hi ha 149.680 alumnes amb targetes moneder per poder rebre les beques de menjador escolar. Cal seguir amb la garantia de la continuïtat de les beques menjador escolar mentre duri la situació de confinament o també, en la part proporcional que correspongui, en cas que hi hagi una modalitat de semipresencialitat. Mentre els menjadors dels centres escolars continuïn tancats, o mentre l'assistència al menjador no pugui estar garantida per a tothom durant tots els dies de la setmana, el Departament d'Educació ha de continuar proporcionant aquest suport.

Contractes programa amb els centres públics i concertats amb elevada complexitat. El Departament d'Educació ha de promoure el desplegament dels contractes programa amb els centres amb elevada complexitat, a fi d'incrementar-ne el finançament per a les despeses de funcionament i per a la cobertura dels costos d'escolarització dels alumnes de famílies amb dificultats econòmiques.

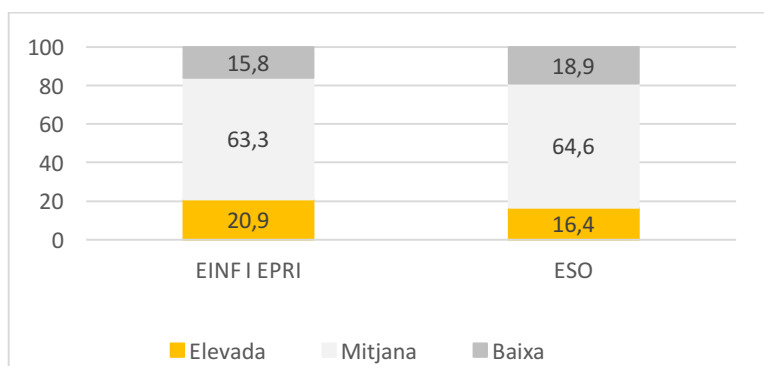
Repte 4. Elaborar un pla específic per a centres amb elevada complexitat

L'efecte confinament i la situació de crisi derivada de la pandèmia de la COVID-19 té un impacte especialment significatiu en els centres amb elevada complexitat i accentua les seves necessitats d'incrementar la dotació de plantilles i que aquestes siguin més multidisciplinàries, i també les necessitats d'augmentar les despeses de funcionament dels centres, per consolidar els seus projectes educatius i garantir la igualtat d'oportunitats respecte a l'alumnat escolaritzat als centres que no tenen elevada complexitat.

El Síndic demana al Departament d'Educació que **el pla de desconfinament contingui mesures de discriminació positiva específiques per als centres amb elevada complexitat.**

A Catalunya, el 20,9% de centres a primària i el 16,4% de centres de secundària són amb elevada complexitat. Aquests centres, majoritàriament públics (93,1%), escolaritzen 128.997 alumnes de primària i 53.865 alumnes de secundària.

Gràfic 1. Percentatge de centres segons nivell de complexitat

Font: Departament d'Educació.